

Сімейне право

2017

Гадяцька гімназія імені Олени Пчілки

Сімейне право

Роботу виконала
учениця 10-Б класу
Гадяцької гімназії
імені Олени Пчілки
Котлик Дар'я;
Фесенко Марія;
Власенко Мирослав.

Гадяч
2017 р.

УДК 004-051(075)

ББК 32.973-018.2я7

К-72

Рецензенти: Власенко М., Фесенко М., Котлик Д,
Учні 11 класу Гадацької гімназії імені Олени Пчілки.
Л. О. Костенко, вчитель інформатики Гадацької гімназії імені Олени Пчілки.

*Схвалено для використання у загальноосвітніх
навчальних закладах
(протокол №1 від 26.03.2017р.)*

Котлик Д, Фесенко М., Власенко М.
К-72 Інформаційний працівник / Котлик Д, Фесенко М, Власенко М.
.: Вид. група BHV.— 2011.— 336с.: іл.
ISBN 978-966-552-253-9

У посібнику на прикладі реалізації семи проєктів розглядаються можливості широковідомих сімейних прав

Посібник призначено для учнів і вчителів середніх загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій. Він буде корисний учням і студентам початкового рівня, а також усім, хто прагне самостійно опанувати інформаційні сімейне право.

ББК 32.973-018.2я7

Усі права захищено. Жодна частина цієї книжки не може бути відтворена в будь-якій формі будь-якими засобами без письмового дозволу власників авторських прав. Інформація, що міститься у виданні, отримана з надійних джерел і відповідає точці зору видавництва на обговорювані питання на поточний момент. Проте видавництво не може гарантувати абсолютну точність на повноту викладених відомостей і не несе відповідальності за можливі помилки, пов'язані з їх використанням. Наведені у книжці назви продуктів або організацій можуть бути товарними знаками відповідних власників.

ISBN 978-966-552-253-9

© Видавнича група ГТЮП, 2017

Зміст

Вступ.....	7
Загальне поняття сімейного права України.....	10
Договірне сімейне право.....	16
Види сімейних договорів(Учасники).....	21
Звичаєве сімейне право.....	23
Моральне сімейне право.....	24
Шлюбний договір за Сімейним кодексом.....	25
Зміст шлюбного договору.....	26

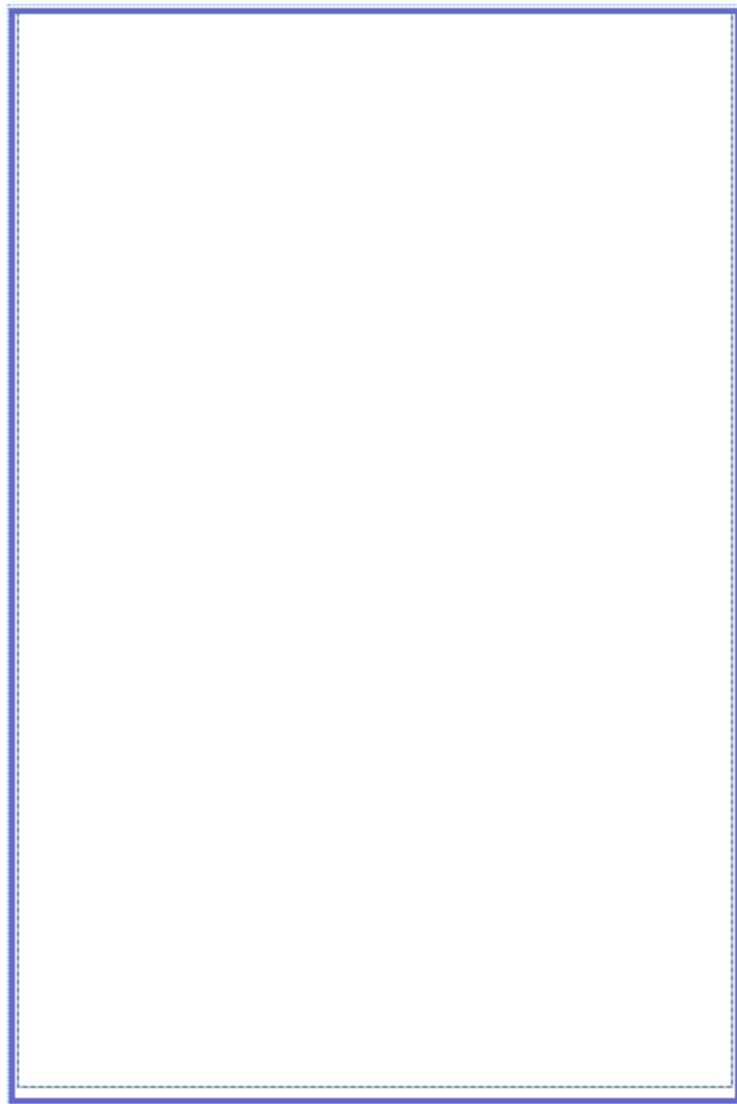
Вступ

Питання шлюбно-сімейних відносин у процесі розвитку й становлення нашої держави не лише в економічному, а й у соціально-культурному, а також у морально-етичному плані, є найбільш актуальними, оскільки вже самі по собі є основою становлення й розвитку суспільства в цілому.

Сімейне право посідає провідне місце серед інших галузей права: сім'я необхідна кожній людині. Вона впливає на розвиток суспільства, його моральне здоров'я і є одним з факторів підвищення соціальної активності людей. Саме в сім'ї формуються основи характеру людини, її ставлення до праці, моральних, ідейних і культурних цінностей. Ось чому демократичне суспільство зацікавлене у міцній, духовній і морально здоровій сім'ї. Міцна сім'я — міцне суспільство.

Сім'я впродовж століть, у всіх її проявах і формах, була не лише джерелом розвитку людського суспільства, а й заклала в нього основи духовності, культури, моралі, а також економічні підвалини розвитку

держави в цілому. Практиці й історії суспільства відомі випадки розірвання шлюбно-сімейних відносин як з волі і бажання одного з подружжя у зв'язку зі збігом несприятливих обставин, так і в зв'язку з подіями, що наступили, а також можливістю розірвання шлюбу і за взаємною згодою. Сім'я як соціальна спільність у всіх цивілізаціях виступала найважливішим елементом глобального розвитку. Ідеологія пріоритету сім'ї, її неминуща цінність для життя і розвитку людини й суспільства закріплені у багатьох нормативних актах. Одне з основних положень цих документів — зміцнення й захист інституту сім'ї з боку суспільства, розробка всіма державами національної сімейної політики.

Загальне поняття сімейного права України

Сімейне право - це система правових норм, встановлених чи санкціонованих державою, які регулюють взаємовідносини між подружжям, батьками та дітьми, усиновителями та усиновленими, іншими родичами, а також опікунами, піклувальниками та підопічними, патронами та вихованцями, які носять як майновий так і немайновий характер.

Норми сімейного права України базуються на нормах міжнародно-правових актів, таких як:

- Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.;
- Римська конвенція про захист прав та основних свобод від 04.11.1950 р.;
- Копенгагенська декларація про соціальний розвиток від 01.01.1995 р.;
- Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 р.; -та інші.

Конституція України закріпила право кожного на утво-

рення сім'ї шляхом укладення шлюбу, який ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, на рівність прав і обов'язків подружжя, дітей, незалежно від походження, а також від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним, а також обов'язки батьків утримувати дітей до їх повноліття та дітей, щодо піклування про своїх непрацездатних батьків. При цьому держава зобов'язана охороняти сім'ю, дитинство, материнство і батьківство (ст. 51,52 Конституції України). **Завданнями сімейного законодавства є:**

- 1) визначення засад шлюбу, особистих немайнових та майнових прав і свобод подружжя, підстав виникнення, змісту особистих майнових і немайнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усинов-

лених, інших членів сім'ї та родичів;

2) зміцнення сім'ї, як соціального інституту і як союзу конкретних осіб;

3) утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї;

4) побудова сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки;

5) забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Система сучасного сімейного права - це його внутрішня структурна організація елементами якої є сімейні норми, принципи та інститути.

Сімейна норма — це одиничне, формально-визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, що регулює та охороняє сімейні відносини.

Сімейні принципи - це основні засади, керівні ідеї, відповідно до яких здійснюються сімейно-правове регулювання та охорона сімейно-правових відносин. До них, наприклад, належать принципи: одношлюбності;

свободи і добровільності при укладанні та розірванні шлюбу; рівності чоловіка і жінки в особистих та майнових правах; моральної та матеріальної підтримки членів сім'ї тощо. Сімейний інститут - це сукупність сімейних норм і принципів, що регулюють та охороняють однорідні сімейні відносини. До найважливіших із них варто віднести інститути: шлюбу, прав та обов'язків подружжя, батьків та дітей, усиновлення, опіки та піклування, реєстрації актів цивільного стану.

Для сімейних правовідносин притаманними є наступні ознаки:

- а) специфічний суб'єктивний склад;
- б) тривалий характер;

- в) невідчужуваність прав та обов'язків;
- г) наявність сімейних прав та обов'язків.

Суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути лише фізичні особи, які перебувають у шлюбі, кровному спорідненні чи відносинах усиновлення. **Сімейний кодекс установлює наступний перелік суб'єктів сімейних правовідносин:**

- а) подружжя;
- б) батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені;
- в) баба, дід, прабаба, прадід, онуки, правнуки;
- г) рідні брати; рідні сестри; мачуха, вітчим, падчерка, пасинок.

При цьому усі інші родичі (двоюрідні брати та сестри, тітки, дядьки, племінники, племінниці та ін.) не є учасниками сімейних правовідносин за винятками, встановленими законами.

**Об'єктами сімейних правовідносин
можуть бути:**

- а) майнові блага (речі);
- б) особисті немайнові блага;
- в) дії, у тому числі послуги.

Змістом сімейних правовідносин є суб'єктивні сімейні права та юридичні обов'язки. Суб'єктивне сімейне право - це міра можливої (дозволеної) поведінки суб'єкта сімейних відносин. Юридичний обов'язок - це міра необхідної поведінки суб'єкта сімейних відносин.

Залежно від об'єкта сімейних правовідносин суб'єктивні сімейні права та юридичні обов'язки можуть мати майновий чи особистий немайновий характер. Для суб'єктивних сімейних прав та обов'язків характерною ознакою є їх невідчужуваність, тобто неможливість передачі їх іншим особам.

У ст. 51 Конституції проголошено, що "шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї". У Сімейному кодексі передбачено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а повнолітні діти, своєю чергою, зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою. Ст. 62 Конституції України передбачає рівність прав дітей незалежно від їх походження, від того, народилися вони у шлюбі чи поза ним, а також наголошується, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Сімейні відносини можуть бути врегульовані за **домовленістю (договором)** між їх учасниками. Однак договір не може суперечити нормам права та моральним засадам суспільства.

Договірне сімейне право

У Кодексі 1926 р. було кілька артикулів, які дозволяли матері та батькові дитини "порозумітися" щодо конкретних питань сімейних відносин. Так, в артикулі 23 цього Кодексу було записано, що "всіх заходів вживають батьки за спільним порозумінням", а у арт. 26 - батьки, які не проживали спільно, "мали порозумітися, при чому мають перебувати неповнолітні діти". Отже, мова йшла ні про що інше, як про договір між ними.

У частині 1 ст. 6 Кодексу 1969 р. було записано таке:

"Правове регулювання шлюбних і сімейних відносин в Україні здійснюється тільки державою". Подібною норми у Кодексі 1926 р. не було.

Поряд з цим, у Кодексі 1969 р. неодноразово вживалися словосполучення "за згодою", "дійти згоди", "досягнення згоди". Але ж згода - це домовленість, а домовленість - це договір. Тому були підстави вважати, що в окремих випадках, дозволених законом, йшлося фактично про індивідуальне, "локальне", регулювання сімейних відносин. Так, батькам було дозволено домовитися про ім'я дитини, але не було дозволено домовитися про розмір аліментів на дитину. Якщо ж вони все

- такі домовлялися про це, то їхня домовленість пов'язувалася виключно з добровільним її виконанням.

Однак говорити про договір як регулятор сімейних відносин було не прийнято. Використання терміну "договір" вважалося недоцільним⁴⁵.

Включення, відповідно до Закону України від 23 червня 1992 р., до Кодексу ст. 27-1 "Право подружжя на укладення шлюбного контракту" не призвело однак до внесення змін до ст. 6 цього Кодексу. В результаті, між цими нормами виникла колізія, якій, проте, ніхто не надав значення.

З цього часу можливість договірного регулювання сімейних відносин уже активно не заперечувалася і драгувала лише декого. "Договори, якими пропонується врегулювати відносини щодо немайнових прав, докорінним чином суперечать цивільному праву, - вважає Я. М. Шевченко, - оскільки ним просто неможливо обмежити особисті права жодного з батьків та встановити моральні обов'язки".

З таким поглядом на договірне регулювання відносин щодо здійснення батьками виховання дитини можна і

не погодитися. Важко збагнути, чому визначення у договорі (а договір - це акт доброї волі сторін) днів та годин, коли батько, який проживає, наприклад, у Львові, матиме можливість спілкуватися з дитиною, котра живе з матір'ю у Харкові, є обмеженням його права? Невідомо на чому базується твердження про те, що договір встановлює моральні обов'язки. Обов'язок, визначений договором, є обов'язком правовим, хоча, з точки зору Конституційного Суду України, правовим є і моральний обов'язок. І цьому важко заперечити.

Невиконання матір'ю обов'язку забезпечити право батька у визначені дні спілкування з дитиною може мати наслідком відшкодування матір'ю матеріальної та моральної шкоди, завданої батькові, що чітко визначено у ст. 157 СК. Правда, встановлення обов'язку відшкодування такої шкоди, на думку Я. М. Шевченко, "просто докорінно суперечить юридичним засадам правового регулювання"⁴⁷. Доведеться читачеві самому визначити, хто ж має рацію.

Сімейні відносини - це відносини особистого, при-

ватного, а не публічного характеру. Тому значна питома вага має бути віддана саме "власному" їх регулюванню. Ця незаперечна істина вперше дістала пряме законодавче закріплення у ст. 9 СК "Регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) сторін".

Чи були підстави для вживання у назві і в тексті цієї статті слів "домовленість" та "договір"? На мій погляд, були і зумовлювалися бажанням відділити щоденні сімейні домовленості (які продукти харчування купити, що приготувати на вечерю, дозволити чи заборонити дитині відвідати небезпечне видовище тощо) від небуденних, серйозних договорів, потреба укладення яких виникає не щодня. Отже, договір - це завжди домовленість, у той час як домовленість - це не завжди договір з відповідними юридичними наслідками для сторін. Домовленості можуть бути нематеріального і матеріального характеру, наприклад, про ім'я дитини, про місце її літнього відпочинку. Договори так само можуть мати таку ж двояку сутність. В одному договорі можуть міститися одночасно умови немайнового і майнового характеру.

Види сімейних договорів

У Сімейному кодексі передбачена можливість укладення таких договорів:

- 1) шлюбного договору (ст. 92);
- 2) договору дружини та чоловіка про те, з ким із них після розірвання шлюбу будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні їхнього життя братиме той, хто буде проживати окремо, тобто так званого "договору про розірвання шлюбу" (ст. 109);
- 3) договору дружини та чоловіка про надання утримання (ст. 78);
- 4) договору дружини та чоловіка про припинення права на аліменти у зв'язку з набуттям права власності на нерухомість (ст. 89);
- 5) договору матері та батька про сплату аліментів на дитину (ст. 189);
- 6) договору матері та батька дитини про припинення права дитина на аліменти у зв'язку з набуттям права власності на нерухомість (ст. 190);
- 7) договору дружини та чоловіка про визначення поряд-

ку користування нерухомістю (ст. 66);

8) договору про поділ нерухомого майна (ст. 68).

Цей перелік не є вичерпним. Членам сім'ї, родичам не заборонено укладати інші договори, спрямовані на урегулювання сімейних відносин між ними, якщо ці договори не суперечитимуть імперативним (обов'язковим) нормам цього Кодексу та інших законів, а також моральним засадам суспільства.

Учасники

Сімейні договори можуть бути укладені між:

- 1) дружиною та чоловіком;
- 2) матір'ю та батьком дитини;
- 3) матір'ю, батьком і дитиною;
- 4) іншими родичами та членами сім'ї, відносини між якими врегульовані Сімейним кодексом;
- 5) між тими родичами, відносини яких не охоплені Сімейним кодексом (наприклад, між троюрідними сестрами чи між тіткою та племінницею про надання утримання).

Така широка палітра учасників сімейних договорів, розмаїття їх змісту є одним із проявів демократизації сімейного законодавства України.

Особливість договорів про патронат, про прийняття у свою сім'ю сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, зумовлює і особливість їх суб'єктного складу.

Звичаєве сімейне право

Народні звичаї впродовж нашої багатовікової історії були основним регулятором сімейних відносин. "Так з діда-прадіда повелось"; "Як у людей, так і у нас"; "Кожен край має свій звичай".

"Іхнє життя, хоч і тряслося на вибоїнах і нерідко заносило його на поворотах, завжди звертало на найбіджені дідами-прадідами колії і кутилося собі потихеньку. Штовхало його вперед на цьому шляху - звичаєве право, засноване на досвіді предків", - так писав Павло Чубинський. "Заговоріть з будь-ким з українського простого люду про будь-який юридичний звичай, і він вам з повною свідомістю пояснить його значення та необхідність. Ви побачите, що звичай поважається не лише тому, що так чинили діди та батьки, але й тому, що у звичаях визнається їх розумність, корисність і справедливість".

Кость Левицький називав звичай "мірою народного світогляду".

Як справедливо відзначив Олекса Воропай, Візантія принесла нам свою культуру, а не культуру взагалі, і Володимир Великий тільки додав християнську культуру до своєї рідної, батьківської. "Але, як то буває завше і скрізь, - пише професор Хведір Вовк, - нова релігія, заведена адміністративними заходами, вкрила тільки тонкою поверхнею ту віру, що була глибоко закорінена в душах".

Звичаєвій традиції, як зазначає Марина Гримич, при

таманна особлива увага до особистісного чинника, почуття справедливості, здорового глузду.

Українські звичаї у сфері сімейних відносин відображені у численних літературних творах, історичних документах, народній мудрості (приказках, прислів'ях)⁵³, вони живуть і нині у невмирущій пам'яті народу.

"Цей народ, пам'ять якого повна спогадів про предків, скинув із себе ярмо, - і саме цього не хочуть йому пробачити", - так писав Шерер Жан-Бенуа наприкінці XVIII ст.

Моральне сімейне право

Як було зазначено вище, Конституційний Суд України включив моральне право до числа соціальних регуляторів суспільних відносин, назвавши його одночасно однією із форм права. Моральність права (юридичного, договірної, звичаєвої) і моральне право як самостійний регулятор сімейних відносин - поняття дуже близькі, але нетотожні.

За словами С. Дністрянського, закон є "соціально-етичний тип".

Це значить, що закон містить мінімум моральності. Мораль встановлює більш високі вимоги до поведінки особи. Її регулюючі засоби більш тонкі, а тому глибше проникають у пласт людських стосунків.

Моральні норми мають спільний із законом ціннісний орієнтир: справедливість, добросовісність та розумність.

У Сімейному кодексі визнання морального права регулятором сімейних відносин підкреслено шість разів.

Шлюбний договір за Сімейним кодексом

На час опрацювання проекту Сімейного кодексу України стаття 27-1 КпШС діяла уже понад п'ятнадцять років. Хоча можливість укладення шлюбного контракту не викликала особливої зацікавленості у широких колах громадян України, дня відмови від неї не було щонайменшої підстави.

Треба було, навпаки, модернізувати наше законодавство, виключивши з нього цілу низку обмежень, що зробило б інститут шлюбного договору більш гнучким та привабливим.

У Сімейному кодексі регулюванню шлюбного договору присвячена окрема глава, у якій є чимало законодавчих новел, що узгоджені з вимогами часу.

Право на укладення шлюбного договору

У статті 92 СК право на укладення шлюбного договору надано двом категоріям осіб: 1) особам, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (нареченим); 2) подружжю.

Відповідно до частини 2 ст. 74 СК, жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але без реєстрації шлюбу, мають право укласти договір, зміст якого може бути тотожним змісту шлюбного договору. Але

Зміст шлюбного договору

За законами деяких держав, у шлюбному договорі можуть бути врегульовані усі сфери подружнього життя, зокрема щодо вибору прізвища, плати за подружню зраду, визначення того, хто має мити посуд, готувати сніданки, купувати предмети харчування, годувати та виховувати собаку, а також особисті відносини з дітьми (ім'я дитини, місце її проживання, конфесійна приналежність). Така широка сфера відносин, що могла би бути задалегідь врегульована у шлюбному договорі, бачилася й декому із українських науковців¹⁹.

Неможливість договірною втручання у сферу майбутніх особистих відносин пов'язана з неможливістю визначення низки обставин, що можуть згодом настати. Уявімо собі, що у шлюбному договорі буде написано: "У разі розірвання шлюбу дитина проживатиме з батьком". Однак механізму примусити його взяти до себе дитину, якщо він передумає, немає. Не виключено, що він через певні причини об'єктивно не зможе взяти дитину до себе, або заперестує проти цього сама дитина.

Не можна зобов'язати у договорі й наречену "взяти" прізвище нареченого, адже її також до цього примусити неможливо.

За статтею 93 СК, шлюбним договором можуть регулюватися лише майнові відносини:

- 1) між дружиною та чоловіком як подружжям;

- 2) між дружиною та чоловіком як батьками дитини;
- 3) між подружжям та членами їхньої сім'ї (родини) або іншими особами.

Шлюбним договором, найперше, може бути закріплено обсяг тих матеріальних благ, якими уже володіє кожен із подружжя на момент укладення цього договору. Так, у шлюбному договорі може бути зазначено, що чоловік, наприклад, володіє відповідною грошовою сумою, автомобілем, а дружина - частиною житлового будинку, меблями, піаніно тощо. Це згодом може бути вагомим доказом при вирішенні майнового спору.

*Гадяцька гімназія
імені Олени Пчілки*

*Nadiach
Olena Pchilka*

Гадяцька гімназія
імені Олени Пчілки
Гадяцької районної ради
Полтавської області

Адреса: м. Гадяч, вул. Гетьманська, 35
тел. (о5354) 2-17-55

E-mail: gimnaziya-1@meta.ua
Сайт школи: <http://gimnasium1.hmarka.net>